

ibi intueri aut evidenter cognoscere charitatem, sed conditionaliter loquitur: *Si ibi charitatem invenerit, eo videlicet modo quo inveniri potest per testimonium conscientiae et probabilem conjecturam, et tunc etiam locum habet quod subdit, dicens: Si invenerit, securus sit, quia transit a morte ad vitam; securus utique securitate confidentiae, quæ ad pacem conscientiae sufficiat.*

49. *Ad ultimum ex ratione.* — Ad rationem illius sententiae jam responsum est negando minorem, nunquam enim aliud principium naturale, vel (ut ita dicam) experimentale, quod cum principio fidei conjungitur, ad demonstrandam propriam justitiam, est evidens aut satis certum, ut in discursu facto ostensum est, et in sequenti capite iterum dicetur.

CAPUT XI.

AN EX PERFECTIONE VITÆ AC OPERUM JUSTITIÆ POSSIT INTERDUM JUSTUS ESSE MORALITER CERTUS DE SUA GRATIA, ET IN QUO GRADU?

1. *Prima opinio.* — *Secunda.* — In hoc puncto varie loquuntur tam Scholastici quam moderni, qui contra hæreticos accuratius de certitudine gratiæ scripserunt. Nam aliqui nullam certitudinem esse admittendam opinantur, in quam sententiam allegantur antiqui Scholastici, quia solam conjecturalem cognitionem dicunt esse possibilem. Ita enim loquitur D. Thomas, dicto art. 5; Bonaventura, in 1, d. 17, art. unic., quæst. 3; Richardus, etiam quæst. 3, alias, art. 1, quæst. 5; Durandus, quæst. 4; Scotus, in 4, d. 9, quæst. unic.; Gabriel, in 2, d. 27, art. 5, dub. 5; Gersonius, 4 tract. de Signis et malis, litt. F; et multi moderni ita loquuntur, et specialiter Medina, dicto art. 5, negat moralē certitudinem. Fundamentum est, quia certitudo excludit dubium et formidinem; sed non potest quis ita cognoscere se esse in gratia, ut non formidet, ut in præcedenti capite ex Concilio Tridentino ostensum est; ergo non potest esse vera certitudo in tali cognitione. Alii vero auctores absolute affirmant posse in hac vita sanctum aliquem, ex effectibus et signis divinæ gratiæ, fieri simpliciter certum de sua gratia, ita ut nihil dubitet nec formidet. Solet haec sententia tribui Alens., 3 p., quæst. 61, memb. 7, art. 3, § 1 et 2. Sed ille lubrice loquitur et varie, nam. in § 1, licet referat ut probabilem opi-

nionem asserentem posse aliquem habere scientiam quod sit in gratia, per effectus certissimos, ut sunt frequens dilectio Dei tota conatu, odium peccati magna et longa experientia confirmatum, tanta pax animi ut vix motus somnis sentiat, contemplatio assidua cum magno spirituali gaudio, et alia quæ § 2 reducit ad illa tria, quæ David, Psalm. 4, attigit respondendo illi interrogationi: *Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti latitum in corde meo;* et infra: *In pace in idipsum dormiam et requiescam, nihilominus tandem in illo § 1 ait hæc omnia non sufficere ut gratiæ praesentia certitudinaliter sciatur; rursus vero in § 2 dieit, quando in anima sunt illa signa, vere certum experimentum esse quod anima habeat gratiam.* Postea vero ad ultimum, quatenus gratia includit acceptationem divinam, eatenus experimentum illud a certitudine deficere dicit. Unde Gabriel supra Alensem pro sua sententia allegat, ipse autem tandem dicit posse haberi *pene* certitudinem. Sine illo autem addito absolute illam admittit Carthus., in 4, d. 17, quæst. 5 et 10; Vega, lib. 9, cap. 46 et 47; Soto, lib. 3 de Natura et gratia, cap. 10, et in Apolog. contra Cather., cap. 2; et Valent., disput. 8, quæst. 5, punct. 4, in 2 tom. ; Ruardus, art. 9, § *Quamvis necessarium;* Bened. autem Pereir., ad Rom. 8, controversiam sub problemate relinquit.

2. *Modus certitudinis moralis varijs complectens gradus.* — Fortasse contentio hæc magna ex parte in verborum usu vel acceptatione consistit, quamvis etiam orta videatur ex eo quod, admittendo aliquam certitudinem in hac cognitione, non appareat certa regula ad gradum illius explicandum vel assignandum, et ideo quidam excedunt, illum omnino negando, ut Medina, et alii nonnulli; alii vero excedunt in illo exaggerando, ut si quis alius. Ut ergo tollamus quæstionem de nomine, supponimus, infra duos gradus certitudinis quos jam exclusimus, posse dari aliquem gradum firmitatis in assensu intellectus, qui proprio et usitato modo loquendi certitudo vocetur, non solum quia excludit dubitationem negativam seu suspensivam assensus intellectus, hoc enim (ut supra dixi) non est certitudo, nam in quacunque humana fide et assensu opinativo inventur, sed quæ prudentem seu moralē suspicionem falsitatis excludat. In hoc vero certitudinis modo plures sunt gradus. Quidam et supremus esse videtur de his rebus quæ, constanti

assertione et testificatione gentium et popolorum, et rationum omnium, ut olim, et nunc etiam ab innumeris visa, et ab omnibus humana fide credita sunt, ut Romam esse, et similia. Alius gradus et infimus est, quod a multis vel a pluribus oculatis testibus fide dignis, et omni exceptione majoribus asseritur, maxime quando non occurrit probabilis ratio dubitandi aut suspicandi mendacium, vel quando ex qualitatibus personarum ratio credibilitatis crescit. Unde fit ut inter hos gradus possint esse plures gradus majoris vel minoris certitudinis, ut per se notum est. Duo ergo breviter explicanda sunt. Unum est, an cognitione propriæ gratiæ possit pervenire ad aliquem gradum certitudinis hujus tertii ordinis, qui non sit fidei divinæ, nec Theologicæ, seu evidentiæ mistæ cum fide, et, ut habeamus nomen quo breviter loquamur, certitudinem moralē illam appellabimus. Aliud est, si dari potest hæc certitudo, ad quem gradum in illo ordine ascendere possit?

3. *Assertio prima: Non repugnat justum habere moralē certitudinem de sua gratia.* — Dico ergo primo: non repugnat justum aliquem pervenire in hac vita ad habendam moralē certitudinem gratiæ sue. In hac assertione convenio cum auctoribus secundæ opinionis, inter quos Valentia optime illam prosequitur. Qui merito advertit D. Thomam vel antiquos Scholasticos ab illa non dissentire; cum enim solam conjecturalem cognitionem gratiæ admittunt, tantum intendunt duos gradus primos certitudinis excludere, non tamen negant in hoc tertio modo conjecturalis cognitionis posse esse gradus, et aliquem habere rationem aliquam certitudinis, neque illam negant in gratia posse reperiri. Imo, qui in particulari illam attingunt, non illam excludunt, ut Alensis, Gabriel et Carthus. Ut autem illam probemus, advertendum est in ea non esse sermonem de omnibus justis, sed de possibilitate in aliquibus sanctioribus perfectissime et perseveranter Deo servientibus, et familiariter cum Deo agentibus. Nam in genere loquendo de justis, sufficit probabilis conjectura et existimatio, qua absolute possint humano modo credere, et definite judicare se esse in statu gratiæ. Hæc enim omnibus possibilis est, si moralē diligentiam adhibeant ad consequendam veniam præteriorum peccatorum, et postea ad vitanda futura, ita ut, licet formident et timeant, nihilominus ex conjecturis probabilioribus bona fide et prudenter judicent se ita esse dispositos.

4. *Assertio probatur primo ex Scriptura.* — Sic ergo explicata assertio quoad possibilitatem et raritatem (ut sic dicam) hujus certitudinis, probatur primo, quia est consentanea aliquibus modis loquendi Scripturæ in præcedentibus capitulis allegatis, ut est illud 1 Joan. 3: *In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, et in conspectu ejus suadebimus corda nostra;* et illud 2 Corinth. 1: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ;* et addit specialissima signa, *quod simplicitate cordis, et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus;* et illud Isai. 32: *Erit opus justitiae pax, etc.;* et ad Galat. 5: *Fructus Spiritus est gaudium, pax, etc.;* et Apocal. 2: *Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit nisi qui accipit,* quod D. Thomas allegat, alludens ad exceptionem Bernardi, in lib. de Convers.

ad Clericos, cap. 21, ubi ait manna illud esse sapientiam, et suavitatem Domini, *quam non eruditio, sed unctio docet; nec scientia, sed conscientia comprehendit.*

5. *Secundo ex Pатribus.* — Secundo, ita Patres loquuntur, nec est cur nos illos imitari timeamus. Citavimus jam Ambrosium, in serm. 5 utentem illis verbis : *De sua certus salute;* et Cyrillum, utentem verbo *videndi in se Deum habitantem;* et Cyprianum dicentem : *Sanctificatam se agnoscens;* et Augustinum absolute dicentem : *Ex ipsa delectatione iustitiae, Spiritum Dei in nobis esse cognoscimus.* Addere nunc possumus Leonem Papam, in serm. 8 Epiph. : *Qui experiri cupit an in ipso Deus homo sit, sincero examine cordis sui interiora discutiat;* et explicato modo examinis concludit : *Quisquis hujusmodi est, Deum habitatorem et rectorem suum esse non dubitet,* etc.; et Augustinum, tract. 5 in epist. 1 Joan., dicentem : *Nemo interroget hominem, redeat unusquisque ad cor suum; si ibi videt charitatem fraternalm, securus sit, quia transit de morte ad vitam.* Supponit certe Augustinus esse possibile illam sic invenire, ut securitas illa inde oriri possit, alioqui consilium daret de re impossibili; et Gregorius, lib. 2 Dialog., cap. 2 : *Mens quæ divino Spiritu impletur, habet evidentissima signa sua, quibus enumeratis concludit : Liquet, quod de præsentia Sancti Spiritus testimonium ferat.* Si ergo signa sunt evidentissima, profecto sentit Gregorius per illa reddi testimonium aliquo modo certum. Et lib. 6 Epistol., in 23, alias cap. 187 : *Cum longa (inquit) mœroris anxietate fuerit formido consumpta, quædam jam de præsumptione securitas nascitur.* Denique Bernardus variis in locis multipliciter explicat hoc genus certitudinis, et quasi securitatis, nam serm. 6 in Cantic., in principio, dicit esse in Ecclesia quosdam spirituales *cum Deo fiducialiter et quasi cum amico loquentes,* et statim illos describit, et de anima quæ talis fuerit concludit : *Si voluerit gloriari, non erit insipiens, tantum ut qui gloriatur, in Domino glorietur.* Et infra, circa finem, postquam specialissima signa præsentiae divini Spiritus descriptis, concludit : *Si haec sensero, non ambigo sponsum adesse, verbi siquidem haec copiae sunt, et de plenitudine ejus ista accipimus, etc.*

6. *Tandem ratione probatur, tum ex causis primæ gratiæ, nempe ex baptismo.* — Ratione tandem declaratur assertio, explicando amplus et ponderando breviter signa a quibus

desumi potest, suppositis principiis fidei. Reducuntur enim illa signa ad duo capita, scilicet, ad primas causas gratiæ, et ad effectus divini Spiritus per gratiam inhabitantis. Inter causas imprimis considerantur sacramenta, quæ ad dandam primam gratiam sunt instituta, baptismus, scilicet, et pœnitentia. De baptismo, quoad hoc ut quis credit se esse baptizatum, omnes admittunt eam certitudinem moralem, quæ solet esse in illis rebus humanis, quæ, licet nitantur hominum testimonio vel auctoritate, tanquam certa habentur, et ab omnibus ita creduntur, eo quod et magna ac communi auctoritate nitantur, et nulla sit ratio suspicandi falsum, ut, me natum esse in tali civitate, et ex talibus parentibus, etc. Potest ergo qui de parentibus Christianis et inter Catholicos ordinario modo natus et educatus est, fide quadam humana credere se esse baptizatum et rite baptizatum, quando nullam habet rationem male suspicandi de intentione ministri, et ita plane sumitur ex his quæ tradit Innocentius III, in cap. *Veniens*, de Presbytero non baptizato. Ex quo fit ulterius ut qui in infantia baptizatus est, eamdem certitudinem habeat quod aliquando fuerit justificatus, et quod sibi remissum sit originale peccatum. Unde si contingat aliquem post baptismum non habuisse conscientiam, neque certam, neque dubiam peccati mortalium quod in confessione aperire potuerit, illum posse pro toto illo tempore refinere fidem humanam de justitia sua non parum firmam, et quæ morali modo possit dici certa, et quia hoc non contingit longo tempore sine magna gratia et multa diligentia in divino servitio, si hæ circumstantiae adjungantur cum experientia interni affectus quasi continui ad Deum, cum efficaci proposito nunquam offendendi illum, et cum orationis assiduitate, et exercitio sanctarum operationum, et frequenti sacramentorum usu, nimirum, pœnitentiæ, confitendo venialia, et procurando contritionem, ac si haberet mortalium, et Eucharistia cum diligenti præparatione et devotione, profecto, his omnibus penitatis, non parum crescere potest cognitione et moralis certudo gratiæ.

7. *Et ex pœnitentia.* — Præterea, in eo qui lapsus est et baptismalem gratiam amisisse certus sit, minus certa erit postea alia prima justificatio propter rationes supra factas; nihilominus tamen poterit magna ex parte diminuimus nullitatis seu defectus sacramenti. Primo, ex parte ministri, si quis in discursu longi

temporis, variis multisque sacerdotibus confessus est, et de nullo illorum habet rationem vel occasionem suspicandi, vel quod rite ordinatus non sit, vel quod intentionem absolvendi non habuerit; tunc enim licet, generaliter loquendo, in uno vel alio possit defectus seu deceptio timeri, tamen moraliter videtur impossibilis quod inter tot ministros nullus fuerit et verus sacerdos, et fidelis in ministrando. Est ergo tunc moralis certitudo de validitate sacramenti ex parte ministri in aliqua absolutione, licet in particulari in hac vel illa determinate non sit tanta certitudo. Idemque considerari potest de dispositione et integritate requisita ex parte pœnitentis. Pono enim per multum tempus frequenter et bona fide confessum esse, adhibendo magnam moraliter diligentiam ad accusationem omni ex parte legitimam faciendam; tunc enim, licet talis homo in una vel altera confessione hæsiare possit, tamen in confuso moraliter est valde certus aliquando rite confessum esse; ergo hoc satis est ut talis homo cum magna fide morali judiceat se aliquando gratiam amissam recuperasse. Ponamus ergo ulterius per multum tempus non habuisse remorsum peccati mortalium, et per illud idem sacramentum frequentasse cum eadem diligentia, confitendo venialia cum magno dolore, etiam mortalium, et desiderio confitendi illa, si occurserent, et cum varietate ministrorum, aliisque circumstantiis propositis. Igitur poterit tandem assignari præsens instans, vel tempus in quo talis homo determinate credat cum eadem morali securitate se obtinuisse remissionem omnium præcedentium peccatorum mortalium. Et similis discursus fieri potest de contritione, quæ est altera causa interdum sufficiens ad justificationem; nam, si ponamus hujusmodi hominem sæpius in vita, vel quotidie per multum tempus iterare actus contritionis, faciendo quantum in se est, et, quantum ipse assequi potest, perseverando diu sine conscientia mortalium peccati, non videtur possibile quin aliquando veram contritionem eliciat, suppositis principiis certis de gratia Dei et promissionibus ejus quas habemus.

8. *Tum ex augmentis ipsam primam gratiam.* — *Tum denique ex effectibus seu signis ejusdem gratie.* — Semel autem concepta hac morali fide de justificatione cum remissione omnium præcedentium peccatorum, poterit illa perseverare et crescere discursu temporis, tum ex eadem causa gratiæ, frequentando actus contritionis toto conatu, et cum eadem

vel majori diligentia confessionem, et addendo Eucharistia communione, eamdem curam et devotionem observando. Et his causis addi possunt signa ex effectibus, inter quos unus, et præcipius, est diurna perseverantia sine peccato mortali, de qua per singulos dies cum diligenti examinatione bona fide talis conscientia formetur. Alius est internus affectus ad Deum, cum magno desiderio placendi illi, et proposito efficaci nunquam offendendi illum, et cum effectu evidenti moraliter vitandi per multum tempus peccata mortalia, qui propositi efficaciam ostendit. Hisque accedere possunt alii nobiliores effectus divini spiritus, quos Bernardus attigit, qui sunt : magna devotio in Deum, contemptus rerum temporalium, animus nihil præter Deum, vel non nisi propter Deum amans : *Cui (ait Bernardus) vivere Christus non tantum sit, sed et diu jam fuerit.* Quæ particula omnibus his effectibus adjuncta multum auget veritatem, quia perseverantia diurna in perfectæ vitæ studio signum magnum est veri amoris et auxiliï divini, ut omittam alia extraordinaria signa benevolentiae quam Deus erga sanctos suos singulariter electos habet, quæ idem Sanctus prosequitur. His ergo omnibus inspectis, non videtur dubium quin ad aliquem gradum moralis certitudinis judicium de propria justitia pervenire possit.

9. *Assertio secunda: De gradu in quo haec certitudo haberi possit.* — *Dubium primum circa hanc certitudinem deciditur.* — *Evasioni respondetur.* — Secundo dico; quanta seu in quo gradu possit esse haec certitudo, non potest a nobis omnino determinari; videtur autem neque in summo, neque in infimo, sed in medio quodam gradu esse collocandam. Ratio prioris partis est, quia nos non cognoscimus hos actus nostros prout in se sunt, sed per conjecturas, et ideo non possumus conditiones et proprietates eorum indivisibiliter (ut sic dicam) attingere. Altera vero pars per quasdam comparationes, vel ad alias proprietates certitudini oppositas, vel ad similes cognitiones moraliter certas ostendi potest, simulque prior pars magis declarabitur. Potest enim imprimis dubitari an haec certitudo tanta sit ut ei falsum subesse non possit. Ad quod breviter dicendum est simpliciter non esse tantam. Ita enim omnes Catholicæ Doctores docent, ita ut nec Catherinus id de sua certitudine asserere ausus fuerit, incidens in aliud non minus absurdum, scilicet, certitudini fidei divinæ falsum subesse posse, ut su-

pra notavimus. Ex Concilio etiam Tridentino partem hanc supra probavimus, quia hæc cognitio non est certa ex testimonio Dei, neque ex evidentiâ rei. Dici tamen potest etiam dari evidentiam signorum et testimoniorum humanorum cui non possit falsum subesse, ut est in hac propositione, *Roma est*, et similibus. Respondeo imprimis hæc etiam non esse ita certa, quin eis possit subesse falsum, loquendo de potentia physica, licet de potentia morali non possit. Deinde dico hanc certitudinem gratiæ non posse ad illum gradum pervenire, ut jam dicam.

10. *Dubium secundum.* — *Duæ sunt opiniones.* — *Prima pars dubii resolvitur.* — *Secunda pars resolvitur ac intelligitur de certitudine ex parte motivorum, non subjecti.* — Deinde interrogari potest an hæc certitudo tanta sit ut omnem formidinem excludat. Aliqui enim doctissimi viri simpliciter affirmare videntur, præsertim Vega, dicto cap. 46, dum dicit *sine ulla mentis hæsitatione*, nam per hæsitationem formidinem intellectus videtur, et pro eadem sententia citantur Soto et Ruardus, quos vide. Oppositum vero docet Medina, et frequentius sequuntur moderni. Dicendum tamen est non posse hanc certitudinem esse tantam, ut cum illa repugnet formido, si homo velit reflecti, et totam rationem assentiendi, quæ in hoc negotio intervenit, considerare. Hoc sequitur ex præcedenti, quia nunquam judicium hoc potest esse tam certum quin ei possit subesse falsum; ergo, si homo attente hoc consideret, potest formidare ne forte aliter sit quam ipse credat. Item hoc videtur probari ex Concilio Tridentino, dicente quemlibet justum suam infirmitatem et indispositionem considerantem formidare et timere posse; et rationem subdit, quia nunquam potest tanta esse certitudo, ut attingat fidem cui non possit falsum subesse. Et hanc rationem statim amplius explicabimus. Nihilominus tamen addendum est tantam esse posse hanc certitudinem, ut regulariter ac moraliter excludat actualem formidinem. Hoc bene notavit Valentia, et sequitur Vasquez, et declaratur ac probatur. Nam aliud est non posse formidare, quod in priori dicto negamus, aliud non formidare, quod nunc affirmamus; nam formidare actu non est necessitatis, sed libertatis, et ideo, licet quis possit formidare, nihilominus etiam potest non formidare, et ita assentire absque evidentiâ sine actuali formidine. Hoc autem duobus modis contingit: primo, ex affectu tantum assentientis ultra

11. *Tertium dubium et illius resolutio.*

Tertio, interrogari potest an possit justus tam certo credere se esse in gratia, quam credit Romam esse. Soto enim hanc comparationem faciens affirms, Medina vero negat, et hoc mihi magis placet. Nam fides illius propositionis, *Roma est*, et similium, talis est ut illi humano modo non possit subesse falsum; at vero fidei de propria gratia absolute potest subesse falsum. Item de veritate prioris fidei nemo potest prudenter dubitare, de posteriori autem potest. Ratio autem discriminis esse videtur, quia illud objectum, *Roma est*, et similia, est sensibile et oculis visibile, quod evidenter ab asserentibus cognitum sit; item testimonium illorum sensibile etiam est, et evidenter a credente percipitur et auditur. Unde etiam est evidens illud testimonium non posse esse falsum ex ignorantia testificantium, cum de re visa et quæ illis potuit esse evidens testificantur; solum ergo ex malitia potest ibi timeri mendacium; hæc autem malitia, licet de quolibet homine timeri possit, non tamen de magna hominum multitudine, nisi in casu in quo, aut unus, vel pauci de re ut a se visa testificantur, a quibus alii fuerint decepti, et sic fama percreuerit, vel, si primi assertores plures fuerint, omnes ad confundendum mendacium inter se convenierint; neuter autem modus mendacii formalis potest in illa assertione, *Roma est*, timeri, quia est infinita multitudo hominum diversorum locorum, et temporum, ac ætatum, qui de re a se visa testificantur, nec potuerunt ad confundendum mendacium inter se convenire, propter multitudinem et diversitatem attestantium. Et ideo ille videtur esse summus gradus certitudinis humanæ, de qua simpliciter dici

potest non posse illi falsum subesse, nec formidinem admittere. Et ideo diximus certitudinem gratiæ non attingere summum gradum moralis certitudinis humanæ, quia revera non est æqualis illi propter contrariam rationem, quia objectum illud, *Sum in gratia*, in se invisibile est homini, et signa etiam per quæ cognoscitur sunt magna ex parte invisibilia, et, licet experimento cognoscantur, non tamen secundum proprias et specificas rationes suas, quia ut sic excedunt vires humanas; item nullum ex illis signis, per se sumptum,clare et aperte testificatur gratiam inesse, neque illam satis ostendit; omnia autem simul considerare et sine deceptione concipere difficultum est, et ideo non sufficiunt hæc signa tantam certitudinem efficere, quanta in illo supremo gradu fidei humanæ invenitur.

12. *Dubium primum.* — *Opinio Medinae.* — Ultimo vero interrogari potest an possit aliquis justus tam firmiter credere se esse justum, sicut credit se esse baptizatum, vel esse sacerdotem, si ordinatus sit, vel hanc hostiam consecratam vere esse consecratam, et in ea esse Christum. Medina absolute negat, tum quia in his exemplis nulla potest esse rationalis causa dubitandi, eo quod tota incertitudo eorum sit ex sola intentione ministri; at, licet illa non sit evidens, nulla est ratio probabilis de illa dubitandi; at vero certitudo gratiæ pendet ex multis, ut, quod nulla homo habeat peccata occulta, quod peccata illi sint remissa, quod omnia præcepta implaverit, de quibus potest semper unusquisque rationaliter dubitare. Sed hæc probatio non mihi satisfacit. Cum enim in prioribus assensibus negatur esse rationem dubitandi, et affirmatur in gratia, vel verbum dubitandi sumitur proprie et rigorose pro vera dubitatione, quæ suspendit definitum assensum, et sic falsa est posterior pars; nam in cognitione determinata et suo modo certa propriæ gratiæ, quando dicta signa illius concurrunt, nulla est rationalis causa dubitandi, ut omnes fatentur, et est per se evidens, satisque probatum ex dictis; vel verbum dubitandi confunditur, vel conjungitur cum verbo formidandi, ut ille auctor aperte sentit. Sic falsa est prior pars, nam, licet quis frequenter non formidet ait sacerdos vel baptizatus, potest tamen dubitare, si velit, et ex reflexione faciat; et habet sufficientem causam, eo quod illi fidei potest subesse falsum.

13. *Amplius superior opinio infirmatur.* — *Vera decisio dubii.* — Deinde quod in baptismo et aliis defectus perfectæ certitudinis proveniat ex sola intentione ministri latente, non juvat: tum quia inde potius videtur augeri incertitudo baptismi, cum tota illa illa fides pendeat ex alterius hominis libera voluntate, et consequenter ex solo illius testimonio seu fidelitate; certitudo autem justitiae partim pendet ex voluntate hominis se disponentis, partim ex Dei adjutorio, et quoad priorem partem notior est homini, quoad posteriorem vero magna ex parte nititur verbo Dei, dicentis per ipsum nunquam stare quominus homo justificetur; tum etiam quia si aliquo modo est certior intentio alterius quam propria dispositio, aliunde potest compensari, quia fides de propria dispositione non limitatur ad unum actum, sed potest esse saepius repetita, et cum variis circumstantiis et signis illam manifestantibus, ita ut incredibile sit non esse aliquando sicut oportet; tum denique quia etiam in baptismō dependentia non est a sola intentione, nam etiam pendet ex applicatione formæ et materiae, de qua non nisi per fidem mere humanam constare potest ei qui in infantia fuit baptizatus. Et in sacerdotio etiam pendet ex vera consecratione ordinantis, et ab intentione alterius qui illum consecravit, et ex baptismo utriusque, et similibus. Et præterea in his ordinarie ratio quæ maxime juvat ad illum modum certitudinis, est (ut ita dicam) negativa, quia non invenitur ratio dubitandi; in gratia vero, etiam potest hæc ratio intercedere quoad propriam dubitationem, et adjungi possunt plures rationes positivæ quæ magis animum confirmant. Quapropter valde probabile censeo posse aliquem justum ad illum statum virtutis ascendere, in quo non minus certo credit remissa esse sibi peccata actualia quam originale, seu non minus certo credit aliquam sacramentalem absolutionem validam in se fuisse, et habuisse effectum, quam baptismum vel ordinationem.

14. *Contra illam objectio dissolvitur.* — *Firmiores de baptismo et sacerdotio quam de statu gratiæ reddimur ordinarie.* — Sed objecti potest, quia sequitur posse aliquem hominem sine temeritate jurare sibi esse remissa peccata, quia res credita cum tanta certitudine sine temeritate jurari potest; consequens est falsum, et contra Innocentium III, in cap. *Veniens*, de Presbyt. non bapt. Respondeo testimonium hoc Innocentii esse optimum ad confirmandam superiorem resolutionem contra Sotum, et aliam de formidine, et de pos-

sibilitate deceptionis vel falsitatis; in praesenti autem nihil probare, quia etiam esset temerarium jurare se esse baptizatum aut esse sacerdotem, nisi subintelligatur vel explicetur, quoad exteriorem ritum sacramenti, quo modo etiam potest quis jurare se esse confessum vel absolutum, vel etiam potest quis jurare se credere verum recepisse baptismum, et effectum ejus, et idem poterit jurare de ordinatione, et aliquando de effectu ejus, et similiter de absolutione. Neque in hac aequi-paratione ullum inconveniens vel difficultatem alicujus momenti invenio. Solum censeo verum, ordinarie et regulariter loquendo, firmius nos credere propositiones cum quibus fit comparatio, quam propriam justificationem, quia motiva illa quæ solent tantam certitudinem de propria gratia conferre, rariora sunt. Et præterea juvat quod, in judicando et cogitando de proprio baptisme vel sacerdotio, nihil est periculi, et potest esse multum utilitatis; judicium autem de propria justitia, quia pendet ex cogitatione et recognitione proprietum operum laudabilium, habet aliquid periculi, ne homo in se potius quam in alio glorietur, et ideo justi avertentes oculos a suis operibus bonis, et potius propriam infirmitatem et indispositionem considerantes, ut loquitur Concilium Tridentinum, ordinarie magis formidant et timent de propria justitia, quam de baptismo, et similibus. Accedit denique quod justi nullum bonum in majori pretio habent quam divinam gratiam; res autem quæ plurimum aestimantur, et amantur, ac desiderantur, nisi omnia praesentia habeantur, semper cum quodam timore seu formidine possidentur, ne forte non vere obtingantur. Et hoc securius et melius, ut gratia cum majori sollicitudine quaeratur et custodiatur, et ideo scriptum est: *Beatus vir qui semper est parvus*, Prov. 28; licet hoc præcipue dictum videatur de timore cadendi, et perdendi gratiam, juxta illud Rom. 11: *Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time, nihilominus etiam potest intelligi, estque verissimum de timore propitiati peccati*, et ideo monemur semper cum timore et tremore nostram salutem operari, ad Philip. 2.

15. *Certitudo de futura perseverantia gratiæ minor est quam de ejus praesentia.* — *Quid de certitudine prædestinationis dicendum.* — Ultimo intelligitur ex dictis, multo minorem certitudinem esse posse de futura perseverantia quam de praesenti gratia. Conveniunt enim, quia etiam de perseverantia esse

non potest absoluta certitudo, ut docuit Concilium Tridentinum, sess. 6, c. 13, et id definit in can. 15 cum illa limitatione: *Nisi ex speciali revelatione*. Conveniunt præterea, quia etiam de perseverantia possunt esse aliquæ conjecturæ et signa, quæ possunt aliqualem opinionem futuræ perseverantie inducere, ut est per se clarum. Differunt autem, quia multo magis determinatus assensus, et cum majori, vel probabilitate, vel morali firmitate haberi potest de praesenti gratia quam de futura perseverantia, nam hoc posterius addit speciale difficultatem, quæ est in cognitione futorum contingentium, et ad id cognoscendum multo minora indicia regulariter inveniri possunt. Et ideo vix credo posse inveniri justum, qui de futura perseverantia certum et definitum assensum habeat, et si aliquando illum habet, est potius cum illo magno timore et tremore quo nostram salutem operari Apostolus præcipit, et ideo alibi ait: *Qui stat, videat ne cadat*, 1 Cor. 10. Denique idem dicendum est de prædestinatione, de qua etiam Concilium, c. 12, docet non posse sine revelatione certo cognosci; est enim eadem ratio, quia prædestination et perseverantia omnino conjuncta sunt. Et in prædestinatione est peculiaris ratio, quia latet in altissima mente Dei, et non manifestatur, nisi per effectus; nunquam autem possunt effectus certo indicare prædestinationem, donec perseverantia consummetur. Et ideo justo, quamdu hic vivit, semper dicitur: *Tene quod habes, ne forte alius accipiat coronam tuam*. Et 2 ad Timot. 2: *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, novit Deus qui sunt ejus*. Et ita docent communiter Patres, Hieronymus, l. 2 contra Pelag.; Augustinus, de Dono perseverant., c. 13, et l. 11 de Civit., c. 12; Prosper., l. 2 de Vocat. gent., c. 8.; Bernardus epist. 107, serm. 1 Septuages., et serm. 2 in Octav. Paschæ, ubi plura probabilia signa prædestinationis assignat, quæ magis probabilem spem gignunt, quam definitum judicium, nedum certum. Et quamvis moderni heretici contrarios errores tam de prædestinatione quam de perseverantia perlinaciter asseruerint, non est quod cum illis immoratur, quia res non solum certa, sed etiam evidens videtur, et nihil difficile objiciunt, et fundantur in aliis erroribus, nam supponunt justificationem esse ex sola fide, quod jam impugnatum est, et addunt justitiam semel habitam amitti non posse, vel per solam infidelitatem, quod in l. 11 impugnabimus. Et

plura contra dictos errores in citatis auctori-bus videri possunt.

CAPUT XII.

UTRUM HOMO FIDELIS POSSIT VEL TENEATUR CERTA FIDE CREDERE SE VERAM FIDEM AC SPEM HA-BERE?

1. *Titulus quæstionis explicatur.* — De aliis virtutibus vel donis quæ gratiam conse-quuntur, speciale movere quæstionem non est necessarium, quia charitas et gratia quoad hoc quasi unum censentur, quia unum amicitiae vinculum inseparabiliter constituunt. De aliis autem virtutibus et donis minor est cer-titudo an sint per se infusa, et distincta a charitate et gratia, et ideo minor est de illis certitudo in generali, et a fortiori in particu-lari. Eo ergo modo quo aliquis credit se esse in gratia, credit se habere alia dona, non absolute, sed quasi ex hypothesi, scilicet, si illa confunduntur cum gratia. De fide autem et spe, quia est certum gratiam non esse sine illis, et illas cum gratia esse vivas, seu for-matas, ideo qui aliquo modo credit se esse in gratia, consequenter eodem modo credit se habere fidem et spem, quia sine illis nemo est justus; et e contrario, sicut non potest quis absoluta certitudine, cui non possit sub-esse falsum, credere se esse in gratia, ita non potest simili certitudine credere se habere fidem aut spem vivam, ut est per se no-tum. Solum ergo superest quæstio de fide et spe, quatenus possunt esse informes et sine charitate. Et dicemus prius de fide, de qua frequentius et latius a Doctoribus hoc dispu-tatur, deinde pauca de spe addemus. Ut au-tem non misceamus nunc quæstionem de habi-tibus infusis, an sit certum in doctrina fidei illos infundi, necne, suppono quæstionem praesentem de actibus per se primo tractari, nam de habitibus per se infusis certum est non posse a nobis speciali experientia certo cognosci immediate, et in se, sed solum me-diente experimento ipsorum actuum, suppo-sita aliunde doctrina revelata de habitibus infusis. Unde qui opinantur non esse defin-itum de fide, infundi nobis habitum fidei, eliamsi dicant hominem credere certo, aut scire se habere verum actum supernaturalis fidei, nihilominus negant se scire aut credere certo se habere habitum fidei infusæ; ego vero quia existimo esse de fide infundi hos habitus, non constituo discrimen inter habi-

tum et actum, nam supposita illa definitione, unum sequitur ex alio.

2. *Opinio prima quæ uno e tribus modis po-test intelligi.* — *Modus primus.* — *Suadetur primo ex 2 Corinth. ult.; secundo ex S. Tho-ma.* — Igitur de actu fidei multi et graves Theologi docuerunt, unumquemque fidelem posse et debere certa fide credere non solum rem creditam directe, sed etiam suum actum reflexe, si ad illam reflexionem attendat, scilicet, credendo, actum, quo credit, esse actum supernaturalis fidei, qui necessarius ad salutem, et ex parte intellectus sufficiens est. Hæc autem sententia non uno, sed tri-bus modis intelligi potest, et quantum ex auctoribus colligere possum, eisdem tribus modis varie asserta est. Primus modus est, ut fidelis ex vi ejusdem fidei divinæ et catho-licæ, qua credit, verbi gratia, Deum esse tri-num et unum, credit etiam, illum assensum, quo illud mysterium credit, esse fidei divi-nae infusæ. Ita tenet expresse Cajetanus 1. 2, q. 112, a. 5, et ita interpretatur divum Thomam ibi ad 2, et sequitur Medina ibi, dub. 2, conclus. 3; Conradus ibi, loquens de actu cognitivæ partis in genere. Sequitur Soto, l. 3 de Natur et grat., c. 10, arg. 8, et in Apolog. contra Cather., c. 5. Inclinat Scotus in 3, d. 23, quæst. unic., § *Sed quid dicis?* ille autem loquitur de habitu fidei infusæ, et solum dicit non posse evidenter sciri, sed fide tantum teneri quod detur: videtur tamen lo-qui in genere, quod talis habitus infundatur fidelibus, non vero quod sit in me, vel in alio. Suadetur primo ex illo Pauli, 2 ad Corinth. ult.: *Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi ros probate;* secundo, ex D. Thoma, dicto art. 5, ad 2, æquiparante scientiam fidei in hoc quod, *sicut is, qui habet scientiam, certitudinem habet eorum quorum scientiam ha-bet, ita qui habet fidem, certitudinem habet eorum que credit.* Addit inferius: *Et ideo qui-cumque habet scientiam vel fidem, certus est se habere.* Et in hoc differentiam assignat inter dona quæ intellectum vel voluntatem per-ficiunt.

3. *Tertio, ab incommmodo.* — *Quarto, ratione.* — Tertio, argumentantur ab inconvenienti, quia alias posset fidelis dubitare an esset fide-lis seu Christianus; hoc autem est contra men-tem omnium Christianorum, et qui hoc dubium admitteret, dubius in fide censeretur; ergo. Sequela probatur, quia qui non credit certi-tudine fidei se habere supernaturalem fidem, potest dubitare an illam habeat; ergo potest